

İktidar Düşünürü Olarak Blaise Pascal: Güç, İmgelem ve İstek

Blaise Pascal as Thinker of Power: Force, Imagination and Concupiscence

M. Ertan Kardeş¹

¹İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, İstanbul, Türkiye

Sorumlu yazar /

Corresponding author : M. Ertan Kardeş

E-posta / E-mail : ertan.kardes@istanbul.edu.tr

ÖZ

Bu makale Blaise Pascal’i bir iktidar düşünürü olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Pascal’in, Descartes’tan farklı olarak akıl düzeni dışında iradenin yani yüreğin düzeni ve tenin yani dünyevi isteklerin düzenini ayırt etmesi, düşüncesinin temel bir özelliği olarak öne çıkmaktadır. Böylelikle düzenler arasında farklı güç odakları ve farklı rasyonalite tipleri gözetilen Blaise Pascal için Kartezyen akıl iki açıdan rasyonel olarak işlemez. Birincisi gücün düzeninde fikirler yetersiz kalır. İkincisi ise imgelem akla rakip olmanın ötesinde aklın üzerine yaslandığı zeminin kurucusudur. Aklın sınırını çizen Pascal, hem akli daha etkin kullanmanın bir yolunu bulmuştur hem de aklın hiç işlemediği alanlarda akılla kavrayış geliştirmenin yarattığı sorunları göstermiştir. Bu bağlamda etkiler alanı aklın nedenleriyle anlaşılabilir aksine etkiler alanı kendisine ait bir akıl üretir. Güç hâkim olur, imgelemi kurar ve dünyevi istekleri yönetir. Bir fikir ile bir çıkar arasındaki mücadelenin galibi her zaman için güç sahibi olan çıkardır. Ancak bir güç, meşruiyet ilişkisi üretmeden iktidar olamaz. Bu yüzden her iktidar kendi duygularını, inanç ve fikir tiplerini de üretir. Pascal açısından gerçek bir hakkı ancak kılıç verir. Bu yüzden kılıçla hakkını elde eden iktidar kendisini adalet olarak sunar. Pascal’ın düşüncesi iktidarı düşünmek açısından iki önemli yönelim sunmaktadır: İlk olarak iktidar akıl karşısında bir irrasyonalite değildir aksine kendisine ait bir rasyonalite sunar. İkinci olarak ise bu rasyonalite iktidarı güç, imgelem ve isteklerin yönetimi olarak kendisine özgü bir otonomi içerisinde ele almaya olanak tanır.

Anahtar Kelimeler: Blaise Pascal, politik felsefe, güç, imgelem, iktidar

ABSTRACT

This study aims an analysis of Blaise Pascal’s conception of power. Unlike Descartes, Pascal’s distinction between the order of the will, as the order of the heart, and the order of the flesh, as the order of worldly desires, stands out as a fundamental feature of his thought. Therefore, Cartesian reason does not function rationally on two levels, according to Blaise Pascal, who makes distinctions between various centers of power and various forms of rationality: First, the organization of power cannot be solely based on ideas. Secondly, the imagination not only challenges reason, but it also establishes the foundation upon which reason is built. By defining the boundaries of reason, Pascal not only discovered a *modus operandi* to make better use of reason, but also demonstrated the issues raised by trying to apply reason in places where it has no purpose at all. In this context, the field of effects generates reasons of its own and cannot be grasped through the lenses of reason. In any potential conflict between an interest and an idea, the interest always holds the upper hand. That being said, an authority cannot acquire authority if it does not first establish a legitimate connection. For this reason, each force generates its own ideas, feelings, and beliefs. Only the sword bestows, according to Pascal a true right. Consequently, justice is the appearance of the force that uses the sword to claim its right. Pascal’s philosophy provides two crucial perspectives on power to consider: First, power offers its own rationality; it is not irrational in the face of reason. Second, power can be viewed autonomously within the contexts of power, imagination, and concupiscence management thanks to this rationality.

Keywords: Blaise Pascal, political philosophy, force, imagination, power

Başvuru/Submitted : 13.01.2024

Kabul/Accepted : 26.05.2024

Online Yayın /
Published Online : 30.06.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

EXTENDED ABSTRACT

An analysis of Blaise Pascal's conception of power is the goal of this essay. It attempts to read Pascal as a thinker on the "paradox of power" rather than as a philosopher of "politics" [la politique] or "the political [le politique]. Thus, rather than interpreting the "political sphere" with its particular elements, Pascal makes an effort to consider the particular paradoxes surrounding "power". When placing this essay in the framework of the existing scholarship on Pascal, it takes the stance that puts him in the same family as political thinkers like Tocqueville, Clausewitz, and Machiavelli. It does not rule out the interpretation that regards Pascal as a continuation of Jansenism and St. Augustinianism. However this method is not followed in this essay because the author is the pioneer of an approach that addresses the autonomy of power with its paradoxes. Unlike Descartes, Pascal's distinction between the order of the will, as the order of the heart, and the order of the flesh, as the order of worldly desires, stands out as a fundamental feature of his thought. Therefore, Cartesian reason does not function rationally on two levels, according to Blaise Pascal, who makes distinctions between various centers of power and various forms of rationality: First, the organization of power cannot be solely based on ideas. Secondly, the imagination not only challenges reason, but it also establishes the foundation upon which reason is built. By defining the boundaries of reason, Pascal not only discovers a *modus operandi* to make better use of reason, but also demonstrates but also demonstrated the issues raised by trying to apply reason in places where it has no purpose at all. In this particular situation, the field of effects generates reasons of its own and cannot be grasped through the lenses of reason. In any potential conflict between an interest and an idea, the interest always holds the upper hand. An organized power cannot acquire legitimacy if it does not first establish a legitimate connection. For this reason, each power generates its own ideas, feelings and beliefs. Only the sword bestows a true right, according to Pascal. Consequently, justice is the appearance of the force that uses the sword to claim its right. Pascal's philosophy provides two crucial perspectives on power to consider: First, power offers its own reasoning; it is not irrational in the face of reason. Second, power can be viewed autonomously within the contexts of power, imagination, and concupiscence management thanks to this rationality. In this context, is it possible for there to exist a worldview that the monarch cannot completely dominate? Does a fragmented notion of power result from the autonomization of public opinion and the diversity of opinions? Is the quest for emancipation in vain as well? Is it possible to see equality and rightful resistance as rights? These inquiries actually aid in locating Pascal within the field of political philosophy. Some political philosophers throughout history have derived their philosophical theories on the notion that alienation may be overcome in order to achieve freedom. Jean-Jacques Rousseau is an example of this trend. A second trend is to concentrate more on administration and management. This category can include theorists like Montesquieu and Tocqueville. The relationships between power and dominance inside the autonomous domain of power itself are the subject of a third tendency. Pascal is a member of this third category. Regarding the distinctions between theories that consider how political law and existing systems of power operate within their own internal logic, Pascal neither suggests how normative functioning should be done nor suggests. Concepts of emancipation and collective liberation frequently provide a different safe haven from the realm of power. Thus, Pascal's idea can both treat the illness of "politicization" (also known as "childishness") away from power and satisfy the withdrawal and political hopelessness of the libertines of the 17th century. Pascal has previously declared that no one is waiting to be saved on the platform of power and that the picture of salvation is merely a weaker representation of helplessness or an increasingly strong representation of acquired strength.

Giriş

Blaise Pascal’i bir iktidar düşünürü olarak okumak bu makalenin temel amacıdır. Pascal’in söylemediğini ona söyletmeye çalışmadan politik şeyler alanına ilişkin kavrayışını ortaya koymak yönetime ilişkin kısıtların belirlenmesiyle mümkündür. Yönteme ilişkin birinci sorun sadece Fransız dilinde yazan Pascal’in yapıtının başta *Düşünceler* metni olmak üzere nihai bir halinin olmamasıdır. Elimizdeki bütün çalışmalar farklı yüzyıllarda yapılmış ve farklı zihin dünyalarından beslenen edisyonlara yaslanmaktadır. Yönteme ilişkin ikinci sorun ise Pascal Jansenciliğinin onun metinlerine ilişkin dini yorumlarını pekiştirmesidir. Çünkü doğumunun 400. yılında Cizvit Papa’nın hakkında Apostolik mektup¹ yayımladığı Pascal, her satırına ve bu satırlarının dizilişine kutsal bir yorum bir atfedilerek okunan bir düşünürdür. Böylesine bir düşünürü teoloji tartışmalarının dışında ele almanın getirdiği zorluklar söz konusudur. Üçüncü sorun ise “politika” kavramına sahip olmayan Pascal’in bir politik düşünür olarak mı yoksa “iktidar” yapısını kavramaya çalışan bir düşünür olarak mı ele alınacağıdır. Başlangıç hipotezi olarak Pascal’in bir iktidar düşünürü olarak ele alınmasının daha uygun olduğu fikri benimsenmektedir. Machiavelli, Clausewitz ve Tocqueville gibi filozof olmayan politik düşünürler politik felsefe açısından ne kadar değerli ise Pascal’in de bir yandan yüceltmeden işleyiş yapısını ortaya koyduğu iktidar mantığı diğer yandan ise bu mantığın beyhudeliğine ilişkin temellendirmesi de bir politik felsefe üretimi için değerlidir. Güncel politik sahnenin adalet ve doğruluk gibi kavrayışlarla ilgisini ortaya koyan Pascal için iktidarın, anlamı üretmesi olağan olduğu kadar bu anlamın temelde anlamsızlık üzerine kurulu olduğu da açıktır. Bu açıklığın politik olana ilişkin bir otonom düşünce sağlayıp sağlamadığı ise mevcut hipotezin geliştirilmesiyle sınanacaktır. Bu bağlamda Pascal’in iktidar kavrayışı düzenler teorisi, etkilerin nedeni, imgelem ve güç gibi konularıyla ilgili akıl yürütmeleri etrafında serimlenecektir.

1. Metinler ve Odaklar

Pascal’in elimize ulaşan temel metinlerinin edisyonlarından bağımsız bir şekilde ele alınamaz oluşu üzerinde durmak gerekir. Çünkü sadece *Düşünceler* [Pensées] kitabının 17. yüzyıl içerisinde yapılan ve tamamı eksik kabul edilen edisyon sayısı yirmiden fazladır². Bu edisyonlar V. Cousin’in konu hakkındaki eksikliği altını çizmesiyle 19. yüzyılda ise başka bir boyutun konusu olurlar. Otantik olduğu kabul edilen ancak eksikliği de belirgin olan bu dönemin edisyonlarını Brunschvicg, Lafuma, Le Guern ve Sellier edisyonları takip ederler. 20. yüzyıldaki bu edisyonların her biri farklı bir mantıktan hareket ederek *Düşünceler* metnini tasnif ederler. 19. yüzyıldaki Faugère edisyonu *Düşünceler*’i bilindik şekliyle kitap biçimine en çok yakınlaştıran yayım olurken, Brunschvicg pedagojik ve tematik bir ayrıma gider. Lafuma ise “sarihlik” kaygısını temel yayımcılık ilkesi yapmaktadır. Sellier edisyonu ise eleştirel basım niteliğini korumaktadır. Toplu basımlar için ise Albert Maire’in *Bibliographie générale des Œuvres de Blaise Pascal* (5 Cilt, 1925-1927) ile Ulusal Kütüphane’nin 1935 tarihli *Catalogue des Ouvrages de Pascal conservés au Département des Imprimés* yayınları temel referans olarak kullanılmaktadır. Bossut, Brunschvicg ve Ollendorff edisyonları ile diğer toplu basımları oluşturmaktadır. İşin doğrusu Pascal edisyonlarının tarihini yazmanın bizzat kendisi ayrı bir araştırma sahasıdır. Ancak elimizdeki güncel yayınevlerinin seçmece edisyonları temelde bu edisyonların üzerindeki çalışmalardan oluşmaktadır.

Bu çerçevede Pascal’in iktidar kavrayışından bahsetmek için sadece iktidar alanına ilişkin metinlerine odaklanmaya aksine onun temel fikirlerine dair tanımlarına ve akıl yürütmelerine yönelmeye ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda genel olarak *Düşünceler* [Pensées] temel referans olarak belirmektedir³. Fakat “Seçkinlerin Hali Hakkında Üç Söylev” [“Trois Discours sur la condition des Grands”]⁴ ve “Geometrik Ruha ve İkna Etme Sanatına Dair” [“De l’Esprit géométrique et de l’Art de persuader”]⁵ metinleri ise Pascal’de iktidar fikrini soruşturmak için odaklanılacak metinlerdir. Son olarak Pascal’in anonim isimle yazdığı ve döneminin Cizvitlerinin dünya ve din kavrayışlarına bütünüyle meydan okuduğu *Taşra Mektupları* [Les Provinciales]⁶ ise filozofun Tanrı düşüncesinin ve hakikat aşkının, kurumlar içerisin-

¹ <https://www.vaticannews.va/fr/pape/news/2023-06/lettre-apostolique-pape-francois-blaise-pascal-400-ans-naissance>. [Erişim tarihi: 01.02.2024]

² Louis Lafuma. *Histoire des Pensées de Pascal* (1656-1952), Paris : Éditions du Luxembourg, 1954, 131-136.

³ Bkz. Pascal, Blaise. *Œuvres Complètes*, texte établi et annoté par Jacques Chevalier, Paris: Gallimard, 1954, 1079-1358. Bkz. Blaise Pascal, *Pensées*, pré. Par G. Ferreyrolles, texte établi par Philippe Sellier d’après la copie de référence de Gilberte Pascal, Paris : Le Livre de Poche, 2003. Pascal Blaise, *Pensées*, Préface et introduction de Léon Brunschvicg, Paris: Librairie Générale Française, 1972. Pascal, Blaise, *Pensées*, texte établi par Louis Lafuma, Paris: Éditions Points, 2018. Blaise Pascal, *Düşünceler*, çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul: İş Bankası, 2017. Blaise Pascal, *Düşünceler*, çev. Fethi Yücel, Ankara : Fol, 2023. Ayrıca <http://www.penseesdepascal.fr/> sitesi *Pensées* metnine ilişkin farklı kaynakları kolayca erişilir kılmaktadır.

⁴ Blaise Pascal, “Trois Discours sur la conditions des Grands”, in *Pensées sur la politique*, suivies de *Trois discours sur la condition des Grands*, textes choisis et présentés par André Comte-Sponville, Paris: Rivages, 2015, 167-182. Blaise Pascal, “Trois Discours sur la conditions des Grands”, in *Œuvres*, 615-621. Blaise Pascal, “Seçkinlerin Hali Hakkında Üç Söylev”, in *Risaleler*, çev. M. Erşen, İstanbul: Pinhan, 2017, 65-72.

⁵ Bkz. Blaise Pascal, *De l’esprit géométrique, écrits sur la Grâce et autres textes*, ed. André Clair, Paris: GF Flammarion, 1985. Bkz. Blaise Pascal, “De l’Esprit Géométrique et de l’Art de Persuader”, in *Œuvres*, 575-604. Bk. Blaise Pascal, “Geometri Üzerine Genel Düşünceler. Geometrik Ruha ve İkna Etme Sanatına Dair”, in *Risaleler*, çev. M. Erşen, İstanbul : Pinhan, 2017, 7-43.

⁶ Bkz. Blaise Pascal, *Les Provinciales*, édition critique par Louis Cognet et Gérard Ferreyrolles, Paris: Classiques Garnier, 2023. Bkz. Blaise Pascal, *Provinciales*, (Extraits) ed. Pierre Clarac, Paris: Larousse, 1934. Bkz. Blaise Pascal, *Taşra Mektupları*, çev. Mehmet Alkan, Ankara : Fol, 2021.

deki gündelik konum alışlara göre değişmediğini ortaya koyan bir sarsılmazlık kertesidir. Bu kerte onun politik dünyayı tanımlamasıyla bir farklılık düzeyi oluşturacaktır.

Benzer bir şekilde Pascal'ın bilim dünyasından ve bilginlerin zihinsel düzeyinden ne anladığı, Tanrı sevgisi ile bilginlerin aklının çelişip çelişmediği, mal, mülk ve makam dünyasındaki çekişmelere ve kurumsal işleyişe nasıl bir yer tanımladığı açısından önemlidir. Bu çerçevede esas soruşturma odağını, Pascal'ın teolojisi ve onun felsefi bahisleriyle uygunluğu oluşturmayacaktır. Başka bir deyişle, Katolik dininden bir din bilgini ve bilim insanının nasıl bir felsefe (sistemi) ortaya koyduğu sorusu odakta yer almayacaktır. Ancak bu kavrayışları bağlamında onda iktidara ilişkin tertibatlar sorgulanacaktır.

2. Üç Düzen

Bütün 17. yüzyıl filozoflarını birer Descartes okuru olarak okumak hem sağladığı pedagojik bazı kolaylıklar için elverişlidir hem de düşüncelerinin gelişimi açısından doğrudur. Pascal'de aklın konumu nedir? Bilgi üretimi açısından Tanrı bir bilgi nesnesi midir? İnsanın bilmesi ve varoluşu arasındaki ilişkisi nasıl kavranmalıdır? Pascal insanı “bir saz” ama “düşünen bir saz” [un roseau pensante] olarak değerlendirirken (Br 347, Laf 200, Sel 231), insanın bir yandan bedenli bir varlık olarak zayıflığına ve kırılğanlığına diğer yandan da düşünmesinden dolayı yüceliğine vurgu yapar. Bir anlamda insanın yüceliği bedeniyle doldurduğu mekanda değil, düşüncesinin mekana ilişkin unsurları kavramasına ve sonluluğunu anlamasına bağlıdır (Br 348, Laf 113, Sel 145). İnsanın haysiyeti, düşüncesinin sonsuzluğu düşünebilmesiyle başlar.

Ancak Pascal düşünce konusunda akla her şeyi bilebilme yeterliğini yüklemeyi aksine onu da imgelemin bir parçası olarak konumlandırır. Ayrıca akıl ile iman birbirlerine rakip olmaksızın iki farklı alanda işlerler. Yürek, Tanrı'yı hissediyor, akıl bu hissetmeyi herhangi bir bilgiyle ikame edemez (Sel 680). Tanrı, Pascal'de, bilgi ve akıl ilişkisine tabi olmadığı gibi, aklın sözünün hakim olduğu durumlarda sessizdir. Dünyada mevcudiyetini göstermez. Bir anlamda Pascal'ın Tanrısı bilgi konusunda aklın sunduğu kesinlikleri sunmaz. Aklın düzeniyle, yüreğin düzeni birbirlerine karışmazlar, rakip değildirler. İkisi de iki farklı bağlamda geçerliliklerini sağlarlar. Léon Brunschvicg'in Descartes ve Pascal 17. yüzyıl karşılaştırması bu çerçevede analitik bir manzara sunar: *Meditasyonlar*'ın rasyonel metafiziğine karşı sonlu şeylerin bilgisiyle, ilahi şeylerin bilgisi arasında bir ayırım yapan Pascal, şüpheli bir yöntemle aklın geçerlilik alanını sınırlar⁷. Örneğin Pascal'ın ileri düzeydeki matematik ve fizik çalışmaları, ahlak ve teoloji alanındaki çalışmalarının ne temeli ne de güvencesidir. Bu tavır, aklın ürettiği bilginin sınırlandırılmasından ziyade aklın bilgi üretimiyle anlaşılacak alanların ayrıştırılmasıdır.

Bu doğrultuda Pascal'ın yapmış olduğu üç düzen ayrımı önemlidir:

“Tenin isteği, gözlerin isteği ve kibir vb. Şeylerde üç düzen vardır. Ten, zihin, irade. Tensel insanlar zenginlerdir, krallardır. Cisimlerle ilgilenirler. Meraklılar ve bilginler, zihinle ilgilenirler. Âlimlerle adalette ilgilenirler. Tanrı her şey üzerinde hükmetmelidir ve her şey onunla ilişkilendirilmelidir. Tenle ilgili şeylerde şehvet (dünyevi istek) hükmeder. Zihinsel işlerde tam olarak merak (hükmeder). Âlimlikte ise tam olarak onur/gurur (hükmeder)”⁸ (Br 460, Laf 933, Sel 761).

Pascal'e göre dünyadaki tüm hareketlilik birbirlerine karışmayan bu üç düzenden kaynaklanır. Tanrı ise bu düzenlerin üzerinde hükmeden anlatır. Bir insana diğer düzenin alametleri kapalıdır. Mali değeri olmayan bir kitaba önem veren bilgini, mal-mülk düşkünü anlamaz. Âlimin sırrına yalın bilgiyle uğraşan bir bilim insanı erişemez.

Buna göre güncel politik hareketlilik ve iktidar mücadeleleri birinci sıranın dinamikleriyle anlaşılacaktır. Ancak Pascal'de “esprit” ve “charité” kavramlarının açıklanmaya ihtiyacı vardır. Pascal'de “esprit”nin en baskın anlamı ruhtan ziyade, zihinsel etkinlik ve zekâ boyutuna yaslanmaktadır. Bu çerçevede zihin, bilim yapma ve akılla ilişkilendirir. Tıpkı Descartes'taki gibi zihin olarak *esprit* akılla kanıtlanma silsilesi içerisinde yer alır. Bu yüzden bilginler, bilim insanlarının akılla gerçekleştirdiği işler *libido sciendi* bağlamında zihin düzeyiyle açıklanır. Ancak Grasset'nin ortaya koyduğu gibi Pascal'de *esprit*'nin klasik mens rationalis dışında kutsal bir anlamı daha vardır⁹. Tanrısal *esprit*, bu dünyaya hakikati gösterir. “Ruhun hakiki erdemleri”, *esprit*'nin erdemleridir. Bu yüzden *esprit* sadece zihin anlamında değil aynı zamanda *pneuma*, ruh, nefes anlamındadır. Pascal'de *esprit*'nin bu ruhani anlamı, insan varoluşunun ne kadar Tanrısal sonsuzluk karşısında beyhudelik içerisinde olduğunu ortaya koyar. İnsanın ruhu, bu beyhudelik karşısında dünya isteklerine yönelir ve kendine “oyalanma” unsurları yaratır. *Charité* bu bağlamda iyilikseverlik, Tanrı sevgisi, onda bulunan iyilik, Tanrı'dan taşan iyiliğe ve doğruluğa yaklaşma, onu paylaşma anlamlarını verir. İçten gelen bir

⁷ Bkz. Léon Brunschvicg. “Chapitre X. Pascal”, *Spinoza et ses contemporains*. Paris: PUF, 1971, 194-211.

⁸ Blaise Pascal, *Pensées*, pré. Par G. Ferreyrolles, texte établi par Philippe Sellier d'après la copie de référence de Gilberte Pascal, Paris : Le Livre de Poche, 2003, 590-591.

⁹ Grasset, Bernard M.-J. “Le sens pascalien du mot esprit et les trois ordres”, *Revue philosophique de la France et de l'étranger*, vol. 133, no. 1, 2008, 14. Ayrıca bu üç arzunun düzenler dışında otonom bir okuması için bkz. Christian Lazzeri, “La « libido dominandi »”, *Force et justice dans la politique de Pascal*. sous la direction de Lazzeri Christian, Paris: Presses Universitaires de France, 1993, 39-55.

nefes, insanın ruhunu Tanrı'nın iyiliğine yöneltir. Bu içsel nefes olmaksızın hiçbir dünyevi istek varlığı, Tanrısal iyiliğe doğru yönelemez.

Pascal açısından irade, tenlere, bedenlere hükmeden kralların, zihinle araştıran bilim insanlarının ötesinde bir alana işaret eder. Tanrısal bir sırrın varlığı, Pascal jargonunda yürek ve iyilikseverlikle karşılanmaktadır. Her düzenin kendisine içsel bir mekanizması vardır. Bourdieu *Paskalyen Meditasyonlar*'da "her alan [champs] şeylerde ve habituslarda belirli bir bakış açısının kurumsallaştırmasıdır"¹⁰ yazmaktadır. Bu açıdan Bourdieu'nün alan kavrayışına dair izleklerden birisi olarak Pascal'in düzenler teorisi de her düzenin kendi içerisinde bir mikrokosmos varsayar. Bir düzenin içerisindeki inanç, mantık, iktidar tutma biçiminin bir diğerinde hükmü yoktur. Ancak Pascal açısından önem hiyerarşisinin başında irade düzeni vardır: Beden (tenin) düzeni ile zihin düzeni, iradenin düzeni kadar etmez (Br 793, Laf 308, Sel 339). Bu üçüncü düzene erişim ne beş duyuyla ne de akılla mümkündür. Yüreğin düzeni, bedenlerin ve zihinlerin toplamını aşarak İyiliğe temas eder. İnsan, insan olma halini, Yüreğin düzeniyle tamamlayabilir. Yüreğin düzeninin büyüklüğü, diğer iki düzen açısından kavranamazdır. Birinci ve ikinci düzenin yargıları ve inançları sadece kendilerine dair olabilir. Sonsuza giden üç paralel çizgi gibi bu üç düzen, üç farklı mantığı anlatmaktadır. Pascal düşüncesinde iktidarın konumunu anlamak birinci düzen ile üçüncü düzen arasındaki uzaklığı düşünmekle mümkün hale gelecektir.

Pascal'in geometri zihni [esprit de géométrie] ile incelik zihni [esprit de finesse] arasında yaptığı olduğu ayrım da onun meseleleri kavrayışının temeline yerleşir (Br 1, Laf 512, Sel 670). Pascal açısından geometri zihni, aklın dedüktif işleyişine ait düz düşünme ve analitik akıl yürütmelere göndermede bulunurken, incelik zihni, sezgisel bir bakışla bir seferde hızlıca yargıda bulunmayı kast eder. Geometri zihni, açık ve seçik ilkelerin gündelik yaşamda pragmatik bir karşılığı olmayacak şekilde işletilmesi iken, incelik zihni tam aksine gündelik yaşamda herkesin gözü önünde olan ilişkiler ağından sezgisel olarak çıkarımlar yapılmasıdır. Birincisi ilkelerden sonuca varırken, ikincisi ise gördükleri çokluktan bir belirleyici bir yargıya başvurmaktadır. Pascal, nadiren bu iki zihin tipini aynı anda kullanan insanlar olduğunu söyleyerek, bir zihin tipinin diğerinin alanında iş görmeye çalışmasının gülünç [ridicule] duruma düşeceğini altını çizer. Bu çerçevede Pascal geometri düşüncesini zihinsel işlere, diğerini ise sezgisel yargıda bulunmaya yaklaştırır. İkincisi zihinsel işlerde başarısız olacaktır zira ilk ilkelere gidecek kadar akıl yürütmesinde sabırlı değildir. Pascal'de tündengelim ve sezgi alanlarının zıtlığı onun düzenler teorisiyle de örtüşür. Akıl ve yürek tek başına tüm düşünme biçimlerini katedemez.

Pascal 1658 tarihli "Geometri Zihni et İkna Etme Sanatına Dair" metninde¹¹, doğruluğun [vérité] araştırılmasında geometrinin başarısını şuna bağlar: Doğruluk arandığında bulunur, bulunduğu ispat edilir ve yanlıştan ayırt edilir. Geometri bu üçünü de layıkıyla yerine getirir. Oysa ikna etme sanatı, tam tersi bir yöntemle kanılar üzerinde iş görür. Anlayış ya da iradeden hareketle işlemeye başlar. İkna bir anlamda insanın ruhundan ve yüreğinden başlar. Doğruluk taşımayan ama hoş giden bir şeye insanlar ikna edilebilirler. Aksi bir şekilde doğrulukların da ikna edilme sanatının yöntemlerine ihtiyacı vardır. Pascal, Tanrısal hakikat bağlamını bu ikisinin dışında tutarak, şunu ortaya koyar: İnsanların çoğu, iknanın yöntemlerine ve gücün etkisine, aklın sebeplerinden daha fazla meylederler. Akılla kanıtlamanın zihinsel yöntemlerinden daha etkili ikna yöntemleri söz konusudur. İnsanların çoğunun bu tensel düzendeki meyillerini ele almak için Pascal'in rasyonalist mi yoksa irrasyonalist mi olduğuna dair dikotominin ötesine geçerek, onun gücün konumunu fark eden bir iktidar düşünürü olarak değerlendirmek gerekir.

3. Dünyevi İstek

Pascal açısından insan bir arzu varlığıdır: libido sentiendi (hissetme arzusu), libido sciendi (bilme arzusu) ve libido dominandi (hükmetme arzusu). Dünyevi isteklerimizi kaynağını bu üç arzu oluşturur (Br 458). İnsanın arzularıyla iktidarın kuruluşu arasındaki ilgiye odaklanılırsa, Pascal'in "Seçkinlerin Hali Hakkında Üç Söylev" metni, onun bir iktidar düşünürü olarak kavranmasına olanak tanıyan fikirlerinin yer aldığı akıl yürütmelerini sunar¹². Pascal'in arzu ve istekler kavrayışını, bu metin ışığında değerlendirmeye çalışalım. Bu ekseninde iki farklı okuma stratejisi belirlemiştir: temelde Pascal'in döneminin politik fikriyatını yansıtan bir filozof olarak okunması girişimleriyle, onun iktidar konusundaki fikirlerinin paradoksal ve özgün karakterini vurgulayan girişimler arasında bir farklılaşma söz konusudur. Birinci yöntemle yakın olan okumalar, Pascal'in düşünce kaynaklarıyla fikrini değerlendirmeye girişmektedirler. Buna göre Pascal, Augustinus kötümserliğini, kısmen Montaigne şüpheciliğini ona karşı, çoğunlukla Port-Royal görüşlerini

¹⁰ Pierre Bourdieu, *Méditations pascaliennes*. Paris: Seuil, 1997, s. 144. Ayrıca bkz. M. Ertan Kardeş, "Bourdieu'nün 'Politik Alan' Kavramı ile Politik Felsefenin İlişkisi", *Kutadgubilig*, Sayı 26, Ekim 2014, s. 169-184.

¹¹ Bkz. Pascal, "De l'esprit géométrique et de l'art de persuader", in Pascal, Blaise. *Œuvres Complètes*, texte établi et annoté par Jacques Chevalier, Paris: Gallimard, 1954, 575-604.

¹² Bkz. Blaise Pascal, *Pensées sur la politique, suivies de Trois discours sur la condition des Grands*, textes choisis et présentés par André Comte-Sponville, Paris: Rivages, 2015. Bkz. Luc Dariosecq, "La Pensée Politique de Pascal", *PMLA* 76, no. 1, 1961, 54-62. Bkz. Marc Escola, "Penser contre « Pascal ». Jansénisme ou révolution", Sophie Rabau éd., *Lire contre l'auteur*, Paris: Presses universitaires de Vincennes, 2012, 19-50. Bkz. Adrien Louis, *Les meilleurs n'auront pas le pouvoir. Une enquête à partir d'Aristote, Pascal et Tocqueville*, Paris: PUF, 2021. Bkz. Roland Mortier, "Les Idées Politiques de Pascal", in *Revue d'Histoire Littéraire de La France* 58, no. 3, 1958, 289-96.

sentezleyerek dünyanın zorunlu olarak kötü olduğu fikrini savunur. Temelde Auerbach da bu çerçevede bir yaklaşım sunmaktadır. İkinci yaklaşım ise 17. yüzyıl düşünürlerindeki profan öğeleri (gizlenmiş Tanrı fikri Br 585) öne çıkararak Pascal’i güç ve adalet paradoksunu kavrayan otonom bir iktidar filozof olarak okumak. Hiç şüphesiz iki yaklaşım birbirlerini zorunlu olarak dışlamamaktadır, ancak okuma odakları ve dolayısıyla çıkarımları açısından farklılaşmaktadır. İkinci yaklaşım bizi iktidarın doğasına özgü açmazları ve paradoksları düşünürken Pascal’i zorunlu olarak Augustinus çizgisinde bir muhafazakâr olarak görme yaklaşımından kurtarmaktadır.

Pascal’ın tenin ve dünyevi isteklerin düzleminde başka bir deyişle mal, mülk, makam düşkünlerinin düzeninde, bu düzenin oluşturduğu inanç ve değer yapılarına karşı bir tavrı söz konusudur. Dünyevi isteklerin, heveslerin düzeninde kurulan meşruluk söylemlerine inanç beslemez. Pozitif yasaların, politik birliklerin ve gösterişli sözlerin sadece güç alanındaki işlevlerini tanımlar. Bir çıkarın, bir dünyevi isteğin karşısında bilginlerin ürettiği bilginin ya da fikrin zayıf olduğunun farkındadır. İstek ve çıkara güçle karşı koyulur, sadece fikirle değil. Yine de güç alanı insanların imgelemine yarattığı inanç, değer, dünya kavrayışı ve uygunluk düşünceleriyle şekillendirir. Pascal bunun da güç alanına özgü bir zorunluluk olduğu kanısındadır. Güç alanının, âlimin uğraştığı hakikatle ilgisi olmadığı gibi Tanrı tarafından kendisine bahşedilmiş bir ahlakılığı ve hikmeti de yoktur. Olgular sadece imgelemede bu hikmetin olduğuna dair bir kavrayışı besleyebilirler. Bu çerçevede Pascal’ın gözünde doğal adalet ve adil yönetim gibi anlayışların güç ve istek alanında karşılığı sadece olgular düzeyindedir: Yönetim kendisinin meşru olduğuna ve yasasının adil olduğuna dair imgelem yaratır. Esas meşruiyetini buradan alır. Bu yüzden Pascal’ın iktidar kavrayışı olgusal düzlemde, güçlerin rekabetini içerir. İktidar güç mücadelesiyle imgelemi de fikirleri de yönetir. Pascal güce herhangi bir kutsallık atfetmez. Gerçekçi bir şekilde dünyanın bir *concupiscence* (şehvet, dünyevi istekler, hevesler, ihtiraslar) dünyası olduğunu bildirir:

“İstek ve güç bütün eylemlerimizin kaynaklarıdır. İstek iradi olanlara, güç ise iradi olmayanlara yol açar” (Br 334, Laf 97, Sel 131). “Eğer onun (dünyanın) ihtiras, istek, zayıflık, adaletsizliklerle tamamen dolu olduğunu bilmiyorsak, bayağı bir körüz” (Br 450, Laf 594 ve 595, Sel 491). “Bütün insanlar doğal olarak birbirlerinden nefret ederler” (Br 451, Laf 210, Sel 243).

Buna göre olgusal gerçeklik kendisine has bir “akıl”/“sebebe” [raison] geliştirir. Aksini değil. Bir anlamda etkilerin, kendi rasyonalitesini geliştirdiğini söylemek etkin unsurların akli ilkelerden türemediğini de kabul etmektir. İkinci düzenin akli ve üçüncü düzenin iradesi bu birinci düzenin etkilerinin türeticisi değildir. Kabaca tenin düzeni bize ne ahlaki buyruktan duymak istediğimiz iyiliği gösterir ne de doğruluğun dolaylı hüküm sürmesini. Bu düzende güç, kurucu olarak varlığını gösterir. Güç, kurduklarıyla kanaatle, iktidarla, imgelemleriyle vardır.

“Seçkinlerin Hali Üzerine Üç Söylev”in birincisi iktidar ve iktidarın sahnelenmesine ilişkin bir imge ile başlar. Bilinmeyen bir adaya düşen bir adam, krallarını kaybetmiş halk tarafından adanın kralı kabul edilir. Kral sanılmasına itiraz etmeyen adam bir yandan kral performansını sahneler diğer yandan da kendi içinde öyle sanıldığı gibi olmadığını hakikatini kabul eder. Pascal’ın bu imgede gösterdiği gibi insanın sahip olduğu mal, mülk, makamın tamamı bu adamın durumuyla örtüşür: Doğamız gereği ya da doğal hakkımız gereği bir şeylere erişmeyiz. Sahibi görüldüğümüz şeylerin, sahibiymiş gibi davranarak onları icra ederiz. İnsanın ten düzeninde sahip oldukları doğal unsurlarla edinilmez, güçle, talihle, çabayla kısaca insanın etkiler alanında edindikleridir. Bedeniniz iktidarı sahnelerken ruhunuz bu sahnenin kulisinin bilgisine sahiptir. Her insan bu yüzden Pascal’e göre “çifte bir düşünceye” [une double pensée] sahip olmalıdır: Olduğu şey ile görüldüğü/gösterdiği şey arasındaki farka dair çifte bir düşünceye. Ancak sizi iktidarı sahnelerken gören, sırrınızı bilmez. Pascal’ın anlatısına göre halk sizin büyüklüğüne hayran kalırken, siz kendi büyüklük gösterinizin içinde sıradanlığınızın bilgisine ve sezgisine sahip olmalısınız. Pascal’e göre sorun, önemli birisi olmayıp önemli görünmenizde değil, önemli biri görünürken aslında önemli birisi olmadığınızın sezgisini kaybetmenizdedir. Son kertede iktidar ve iktidarda sahip olunan zaten yanılısamadır.

Pascal’ın bu anlatısı yorumlanacak olunursa, Pascal, iktidarı yanılısama üreten olgusal etkin bir gerçeklik olarak değerlendirmektedir. Pascal yanılısama üretiminin ve bir mizansenin “doğruluk” ya da “hakikat” adına kaldırılmasının boşa çıkacak bir girişim olduğunu baştan kabul etmektedir. Mesele Pascal için mizansenin, mizansen olduğunun unutulmasıdır. İnsanın kendi “büyüklüğü” ile “küçüklüğünü” (sefaletini) birlikte yaşaması onun temel koşuludur. Aynı şekilde iktidardaki “büyükler” ile halk arasında “doğa” farkı yoktur. Kaybolan kral ile kral sanılan kişi arasında da doğa farkı yoktur. Hiçbir aşkın otorite insana görevinin kaydını düşmez. İnsanlar arasında eğer doğal bir ortaklık bulunacaksa bu onların benzerliğidir. Diğer taraftan iktidar gerekli ama arızı bir yapıdır.

Pascal, Üçüncü Söylev’de kralın “bir şehvet/istek kralı” olduğunu zira çevresinin dünyevi isteklerle dolu bireyler tarafından oluşturulduğunu söyler. Buna göre kral, hükmederken İkinci Söylev’de bahsedilen doğal büyüklüklerle değil sonradan edinilen büyüklüklere göre hükmeder. Son kertede kral için hükmetme, gücünü kullanmaktan geçer. Gücü etkin ve doğru kullanmak başta insanların doymak bilmeyen isteklerinin bir kısmını doyurmaktan geçmektedir. Krallar, insanların ihtiyaçlarını ve arzularını doyurarak onlara yönelik tahakkümlerini güvence altına alırlar. Zaten istekler karşılanmaya başlanmışsa, bu tahakküm halk tarafından doğal bir itaatle karşılanacaktır. İktidarda olmak güçle, şiddete

başvurmaksızın, insanların isteklerini karşılamaya yönelik yanılısamalı bir hal yaratma performansdır – az verdiğini çok gösterme, istemediğini istediği gibi gösterme performansı.

4. İmgelem

Pascal imgeleme [imagination], Descartes'ın akla atfettiği niteliklerin üzerinde bir yer açar. İnsan aynı zamanda bir hata varlığıdır. Doğruluk ve akıl ilişkisinde, duyular akli yanlış yerlere sürükleyebilirler. İnsan zihni bu çerçevede duyuların yanıltıcılığına karşın aklın doğru kullanımına yönelirken temelden yönlendirici bir yetinin etkinliğini gözden kaçırmaktadır: İmgelemin. İnsanın yönlendirici yetisi olarak imgelem, hata ve yanlışların kaynağını oluşturduğu gibi aklın kullanımının esas çerçevesini sunmaktadır. Pascal'e göre imgelem, aklın üzerinde, insan eylemine hâkim olur. Pascal, "imgelemden" (Br 82, Laf 44, Sel 78) insanın yanıltıcı kısmı olarak söz açar. Akıl ne yaparsa yapsın onun karşısında güçsüzdür. Pascal'de imgelem o halde bir yandan insanın aldatıcı bir parçası diğer yandan ise kudrete sahip bir yeti olarak işler. İmgelem bu durumda insanın öznel dünyasının kurucusu olduğu kadar bilginin üzerine yaslanan dünyasının da kurucusudur. O halde akıl ve imgelem karşıtlığı aynı düzlemde bilgi üreten – biri yanılısma diğeri doğruluk – yetinin karşıtlığı değildir; imgelem akıl öncesi bir düzlemde iş görür. İmgelem, bilgi yetisinin işleyeceği zeminin hazırlanmasıdır.

Pascal insanlara, yasalara ve devlet büyüklerine saygının altında da insanların imgelemi olduğunu belirtirken, bu imgelem [imagination], gerçekliğe ilişkin kavrayış sağlayan hayal gücü [phantasia] anlamında kullanılmaktadır. Bu yüzden hayal gücü yaratmayan bir güç sürekliliğini iktidar olarak sağlayamaz. Akıl ne kadar kesinliğinden emin olursa olsun, insanın hayal gücü bu kesinliği bozacaktır.

Bu yüzden aklın doğrularıyla etkilerin akli arasında bir fark vardır. Akıl, bu etkilerin kaynağı değildir. Bu çerçevede Pascal, akıl ve iman arasında, akıl ve imgelem arasında, zıtlık kurmak yerine, bu unsurlar arasındaki farka dikkati çeker: "İki aşırılık: Akli dışlamak, (ya da) sadece akli kabul etmek" (Br 253, Laf 183, Sel 214). İnsan ne sadece akıl varlığıdır ne de yüce bir iman varlığı. Büyüklüğü ve küçüklüğü, bilmesi ve bilmemesinin sınırlılığı bir aradadır. Her ne kadar Pascal akli dışlamasa da, onun gücünü kabul etse de imgelemenin hiçbir durumda akıl tarafından ikincilleştirilemeyeceğini kabul eder. Dünyayı akıl yönetmez, eğer yönetici bir akıl varsa o imgelemin hizmetindedir.

Yine aynı pasajda (Br 82, Laf 44, Sel 78) Pascal, iktidarın gösterişli semboller kullanmasını iktidarda kalmanın etkili yöntemleri arasında sayar. Hatta sadece tenin düzeninde değil, doğrulukla uğraşan bilginler sınıfı da gösterişe yönelen kıyafetlerden, mekanlardan kaçınmazlar. Sadece akıl, fikir ve doğruyla yaşam ilerlemez. Bunu gösterişe dönüştürmek, bilgisini süslemek, kendisini değerli göstermeye (öyle olsun ya da olmasın) ihtiyaç vardır. Apoletler, cübbeler, saraylar, kalabalık kitleler, ayrıştırıcı mekanlar imgelemden güce güç katarlar. "İmgelem her şeyi barındırır". İyi, doğru, güzel imgelemlerle var olur ya da olmazlar.

İnsanın dünyasını yönlendiren çıkarlardır. Tamamen hataya sevk edici bir yeti olarak imgelem bütün süreçlerin yöneticisidir. Peki doğruluk? Adalet? Pascal realizminin ilkesi şudur: "Adalet ve hakikat o kadar ince iki uçtur ki, araçlarımız onlara tam olarak erişmek için aşırı körelmiştir" (Br 82, Laf 44, Sel 78). İnsanın erişmiş olduğu şey, adalet ve hakikat olamaz. Bu yüzden insan için adalet ve hakikat, imgelemin güç karşısında etkilerle kavradığı şeye verdiğimiz adlardan başka bir şey değildir. Pascal açısından insanın dünyasında Tanrı görünür olmadığı için, insan hep hatalıdır ve yanılısma içindedir. Akıl ve duyuların rekabetinin galibi sadece onların yönlendiricisi olan imgelem yetisidir. Olmayanı var gösteren, adaletsizliği adalet kılan imgelemdir. Bu yüzden Pascal realizminin iktidar alanıyla ilgili çıkardığı derslerden birisi de, iktidarın görünürlük alanında uygulandığı ve görünür olanın etkilerinin belirleyici olduğudur.

5. Adalet

Pascal açısından insan adaletsizlikler içine doğmuştur. Politik mekanın inşası kökensel ve kurucu bir şiddete yaslanır. Bu iki önermeye yukarıda bahsedilen bir önerme daha eklenirse insanın eylemlerinin yönlendiricisi dünyevi istekler ve güçtür. İmgelemlerle birlikte düşünüldüğünde Pascal realizminin öğeleri şu şekilde özetlenebilir: İktidar, iktidarı arzulayan dünyevi isteklerin hem toplamıdır hem de onların yönetimini sağlayan otonom bir alandır. Bu alan güçle kazanılır, güçle sürdürülür ve gücün imkanlarıyla yaratılan araçlara yaslanır. İmgelem ise güçle kazanılan ve güçle korunan iktidarın canlı unsurlarla desteklenip sürdürülmesine yarar. Bu yüzden Pascal için kökensel adaletsizliğin olduğu yerde dolaylısızca meşruiyetini sağlayan bir unsur söz konusudur, meşruiyet kaynağını imgelemin çalışmasından alır.

İnsan doğasını betimleme açısından Hobbes'la benzerlikler işaret edilebilir olsa da, Pascal'in iktidar kavrayışı aklın bir kurgusu olarak "sözleşme" gibi bir terime başvurmaz. Hobbes terimleriyle düşünülecek olursa Pascal realizmi doğa durumunda geçerli olan insanın dünyevi isteklere meyletmesi durumunun sivil durumunda da benzer bir şekilde sürdüğünü düşünür. Aklın kurgusu ve varsayımları bireyin, toplumda sivil durum öncesi yıkıcı antropolojisine başvuru-

rukken; Pascal kabaca bireyin bile bu tarz bir otonomi içerisinde olmadığını düşünmektedir. İnsanlar sürüler gibi birlikte hareket eder. Topluluklar güçlenerek varlığını sürdürürler ya da varoluşları zayıflar. Hobbes kurgusu bu çerçevede birey ile devlet arasındaki sözleşmeyi varsayarak topluluktan birey olma haline geçişi kendiliğinden ve doğal bir süreçmiş gibi düşünmektedir.

Güç, imgelem ve istek: İnsanın iktidarı ele geçirmesine ve elde tutmasına yönelik temel unsurlar. Peki, Pascal nasıl bir politika öngörmektedir? Bu sorunun açık bir yanıtı vardır. Pascal iktidarın elde tutulmasından ve onun yeniden üretiminden bahsederken bir içerikten söz açmaz. İyi yönetim sorusu kadar Pascal'e yabancı bir soru yoktur. Olan yönetim, zaten iyiyi kendisi olarak tarif edecektir. Gücün yönetiminde imgelem harekete geçer: Sıradan gerçeklik için, aklın bulamayacağı kanıtları, üretir. Aklın ikna etmesinden farklı bir inandırıcılık geliştirir.

“*Gücsüz bir adalet kudretsizdir. Adaletsiz bir güç tiraniktir*” (Br 298, Laf 103, Sel 135). Pascal'in bu ünlü fragmanı akıl düzleminde paradoksal olarak görülebilecek bir unsuru, iktidar alanında etkin bir şekilde aşılmasına yönelik hamleyi anlatır. Pascal'e göre, güç her zaman hüküm sürer ama hüküm sürme yönetmek açısından yeterli değildir. Gücün yönetmesinin imkanı kendi hukuk düzenini yaratmasından ve bu düzenin adaletle özdeş olduğu kavrayışını üretmesinden geçer. Politika sadece gücün alanında işlemez, bu güç aynı zamanda kolektif bir imgelem de oluşturur. Tiranik bir güç aslında kendi gücüne uygun bir toplumsal imgelemi yaratamayan dolayısıyla kendi uygunluk düzenini yaratamayan bir güçtür. Tiranlık, hüküm sürdüğü alan dışında da sınırsızca hükmetme isteğidir. Tiran, zorla sevdirmeye çalışandır. Oysa kendi gücünü adalete dönüştüren bir yönetici duygusal bağların da yöneticisi olur.

Her durumda iktidarda dümeni tutanlar kandırmacanın esas olduğunu bilirler. Halk, bilginlerin düzenine uygun bir şekilde, akılla ikna edilemez. Doğruluğun burada bir şansı yoktur. Meşruiyet yaratma özünde halkın nezdinde imgelemin nasıl işleyeceğine ilişkin üretimdir. Halk bu yüzden hep kandırılarak yönetilir. Bu kandırma yalan söylemek olarak anlaşılabilir, aksine herhangi bir iktidar, gücü dışında kendisine özgü iktidar araçlarını üretir. Bu üretim temelinde o iktidara özgü yanılmanın üretimini içerir. Halkın yanıltılması, aldatılması ya da yanılmanın içine sokulması ne kötülüktür Pascal'e göre ne de yalan; bir iktidar ancak bu şekilde var olabilir. Pascal açısından adil olan güçlü olmadığını için, güçlü olan kendi düzenini gücü ve araçlarıyla adil olarak gösterir (Br 298, Laf 103, Sel 135).

Pascal'e göre iktidarın sürekliliği olağandır. Zira “kötülüklerin en büyüğü iç savaşlardır” (Br 313, Laf 94, Sel 128). İktidarın tüm telafisi, olacak kontrolsüz iç savaşlara karşı kendi düzenli kargaşasını istikrar olarak yutturabilmesindedir. Son kertede adalet, devletin kendi iradi istikrar tanımını halk nezdinde olağan kılmasıdır. Bu noktada tiran ne kadar kendi gücünü aşırıya kullanıp iktidarını sağlam temellere yaslandırılamayan bir figür ise doğrucu muhalefet de o kadar geçersiz bir figürdür. Mesele iktidar ve güç mücadelesinde birisinin yalanına ve yanılmasına karşı doğruluğa başvurmak değil, başka bir imgeleme yaslanan gücünü iktidara dönüştürebilme isteğindedir. Benzer bir şekilde bir iktidar da kendi yarattığı yanılmana inanç geliştirememeye başlarsa etkinliğini yitirir. Hukuku, adaletli görünmemeye ve başka bir yanılmanın düzeneği hakim olmaya başlar. Zihinler başka yerlere kayarlar. Adalet, adetlere uygun inanç üretmeyle mümkündür. Bir halk önce imgeleminde, iktidara tabi olur. Bu hususta Rousseau'nun, “en güçlüünün hukuku hukuk değildir” tezi hem Pascal'le ayrışır hem de onunla örtüşür. En güçlüler, hukuk olmaksızın yönetemezler. Hukuk, yasalarla bir iktidar tertibatı yaratmaktadır. Aslında Pascal'e göre adaletle güç birbirleriyle ölçülemeyen iki farklı düzeneğe aittir. Güç başlangıçtır. Ancak güç adalet dolayımına dair bir üretim olmaksızın politika yapamaz. Gücünün, adil olduğunu düşündürmeli bir iktidar! Halkın “feraseti” de iktidarın bir üretimidir.

6. Oyalanma

Oyalanma teması Pascal'in insanın dünyadaki tüm meşgul olduğu işleri anlatmak için kullandığı bir kavramdır. Basitçe dünyadaki sıkıntısıyla yüzleşemeyen insan, dünyada oyalanacak bir şeyler bulur. Ava gider, televizyon izler, bilim ve felsefe yapar, politikayla uğraşır. İnsan yaşamını oyalanma hali içerisinde geçirir. Her şey “oyalanma türüdür” (Br 137, Laf 477, Sel 712). Pascal açısından insanların bütün mutsuzluğu, “bir odada bir şey yapmadan durmayı bilemedikleri” içindir (Br 139, Laf 168, Sel 168). Aslında Pascal için, insanın bu dünyada olma halinden kaynaklanan kökensel yarılmayı telafi edecek hiçbir şey yoktur. İnsan mutlu olmayı istese de, mutluluk için kullanabileceği araçlarla mutluluğun amacı arasında sonsuz bir uçurum vardır. Özetle insanın mutluluk arzusu ile onu bulamaması arasında Pascal bir çelişki görmez. İnsan son kertede mutluluğu arzulanı ama sadece oyalanmaların alanında etkinliğini sürdüren bir canlıdır.

Peki, iktidar alanı nasıl bir oyalanma türüdür? Pascal aynı pasajda mal, mülk ve makam düzeninde krallığın olabileceği en iyi mevki [le plus beau poste du monde] olduğunu varsayarak, krallığın bile oyalanma olmaksızın insanın beyhudeliğinin ağırlığını hissedeceğini savlar. Hiçbir insan, kral bile olsa, insanın kökensel mutsuzluğuyla yaşamı boyunca yüzleşemez. Ondaki kaçma stratejileri üretmesi gerekir. “*Bu yüzden avlanmayı, avı yakalamaktan daha çok severiz*” (Br 139, Laf 168, Sel 168). Oyalanmanın sürmesi, esas insanlık durumumuzu düşünmekten alıkoyar. Kral

olmanın en büyük avantajı çevrenizde sürekli sizi oyalayıp, eğlendirecek insanların olmasıdır. Bu süreklilik zamanı doldurur.

İnsanlar nadiren oyalanmayla zamanlarını doldurmayıp, ruhlarının derinliklerine yönelir. Huzur arayışı insanların ender olarak yöneldiği bir şeydir. “Din” ve “Tanrı” söylemleri bile çoğu insanların Tanrıya yakınlığını göstermez. Pascal realizmi açısından insanlar olduğu gibi kabul etmek gerekir. İnsanlar açısından hakikat ve mutluluk arayışı, sonsuzluğu düşünmek olağan değildir. İnsanlar büyük çoğunlukla sıkıntısıyla [ennui] yüzleşmezler. Oyalanır ve kendilerinin oyalanma imkanlarının artırılmasına izin verirler. H. Lefebvre, Pascal’ın oyalanmasını yorumlarken, oyalanmayı basitçe insanı kendisinden, kendi gerçekliğinden, temel sorundan yani ölümü düşünmekten alıkoyan “insani yabancılaşma” olarak tanımlar¹³. Kısmen Pascal’ın oyalanma kavramını betimlemede başarılı olan bu yoruma, aynı zamanda Pascal’ın toplumda genel yaygın “yabancılaşmanın” herhangi bir şekilde kolektif olarak aşılabilirliği fikrini de eklemek gerekir. Zira halkın genel hali, araçları ve bağlamları değişip dönüşse de hep oyalanma hali olacaktır. Hatta yabancılaşmanın aşılması fikri Pascal düzleminde, politikada iyimser bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Aksine toplum varlığını ve kurumlarını bu oyalanmanın güvencesi olarak geliştirir. Pascal açısından bu doğruluk araştırmasının yanı sıra toplumun kendi doğrularını yaratması olarak değerlendirilebilir. Çağdaş bir jargonla “ideolojiler”, “fantazmagoriler” ve “toplumsal hayali anlamlandırmalar” bu tarz bir ortaklık fantazmasına hizmet ederler. Toplum kendi kendine yaşayacağı ufuk kaybını, iyi ya da kötü bir anlam ufku yaratarak telafi eder. Toplumda ortaklık anlam ve hayal dünyalarının ortak bir zeminde iletişimde kalabilme becerisine bağlıdır. Mekansal bölünmemeler ve takvim yaratma (süreklilik ve kesinti zamanları) bu işin temel ölçüleridir. Dünyevi isteklerin kralı, kendisini bu toplumsal düzenin tepesine yerleştirerek, çevresindeki ve altındaki insanların isteklerini ve taleplerini yönlendirerek yönetmeye girişir. İktidarın otoritesi ve zor imkânı, insanların asgari ihtiyaçlarını ve temel arzularını yönetme gücü verir. Herkesin herkesle kargaşasındansa, kralın herkesin egoizmini sınırlandırması tercih edilir. Bu kral açısından kendi sıkıntısının da bir çaresidir.

Bu durumda aklın kendi sebeplerindense etkilerin kendi yarattığı rasyonaliteye bakıldığında bir iktidar düzeninin meşruiyeti birincisi açısından değil ikincisi açısından gerçekleşir. Cahiller sadece ikincisine baktığından, yarı-okumuş, yarı-cahil [demi-habile] kesimin birincisi üzerinden meşruiyet araştırması, cahilleri bu alanda daha “haklı” bir konuma taşımaktadır. Âlimler zaten kendi hakikat araştırmalarının “hikmetinin” bu alanda yansımaları olmadığını bilirler. Pascal bu alanda, âlimden bir çare, bir deva üretmesini beklemez. Pascal’ın realizmi, bu açıdan akli daha üst bir seviyeye yerleştirerek, halkın “ferasetine” rakip olmaktan çıkarır. Zaten iktidar alanında her şey bizim imgelememizden ve isteklerimizden türeyen kanılardır. Bir kanıyı diğerinden daha “doğru” çıkaracak zemin iktidar alanında aranmaz. İktidar, alanı güçle şekillenir.

7. Buyruk ve Otonomisi

Charles Droulers *La Cité de Pascal* metninde Pascal’ın ahlak [mœurs] bilimini tesis etmek için yönteminin ne olduğunu sorar¹⁴. Bu sorunun yanıtı şüphesiz yukarıda bahsedilen etkilerin sebebi/aklıdır. Ancak yanıt politik teoloji açısından bizi seküler bir boyutu da taşır. Droulers’e göre Pascal, toplumların Tanrısal kayranın ışığından faydalanarak yasalarını yapmadıklarını düşünür. Yaşadığı süre içinde üç farklı papa gören Pascal için dünyevi iktidar ile uhrevi iktidar arasında keskin bir ayırım vardır. Birincisi ikincisinden pay almadığı gibi Tanrı da birincisine görünmez. Bu yüzden Droulers’e göre, Pascal’ın iktidar alanındaki tanımları, örneğin adalet tanımı “zekanın olgu karşısında bir çeşit istifasıdır”¹⁵.

Mademki akıl ve zekânın tanımları yerini etkilerin nedeni üzerinden hareket ediliyor o zaman ahlak bilimi şu duygunun temasına yönelmelidir: (İç savaşlarda) “dehşet”, (halk için) “acıma” ve (ideolojiler karşısında derin bir) “tiksinti”¹⁶. Droulers’in gözünde Pascal’ın kamunun selameti anlayışı, istikrarlı bir idarenin gelenek, görenekte değişiklik yapmaksızın kendi varlığını sürdürmesiyle ilişkilendirilir. Sanki Pascal’ın “bezginliği”, “en güçlüünün izlenmesi zorunludur” fikrini temellendirmektedir. Radikal devrimlerin hepsi “adalet” için yapılır. Kimse elindekiyle yetinmez ve düzensizlik hüküm sürer. Pascal’ın zaten yeterince yüksek bir seviyede görmediği bir düzen için (bedenin düzeni için) kaosu feda edip, sürekliliği, onun kutsallığına inanmadan tercih ettiğini anlaşılmaktadır. Adaletsizlik ve liyakatsizlik, iktidar düzeninde, akılla çözümlenecek konular değildir. Gücün kendi otoritesini tesisi gereklidir: “*Kılıç hakkı buradan kaynaklanır zira gerçek bir haklı (ancak) kılıç verir*” (Br 878, Laf 85, Sel 119).

¹³ Bkz. Lefebvre, Henri. “Divertissement pascalien et aliénation humaine”, in *Blaise Pascal, L’homme et l’œuvre*, Paris: Les Éditions de Minuit, 1956, 196-224.

¹⁴ Bkz. Charles Droulers. *La Cité de Pascal*, Paris : Librairie des Sciences Politiques & Sociales Marcel Rivière, 1928, 31.

¹⁵ Charles Droulers, a. g. e. , 58.

¹⁶ Charles Droulers, a. g. e. , 65.

Adaletin ne olduğu tartışılabilir ama güç tartışma dışıdır. Aynı zamanda güç kendi alanında etkindir. Kendi alanı dışında tiraniktir (Br 332, Laf 58, Sel 91). Laf 532’de Pascal’ın çokça alıntılanan Platon ve Aristoteles için söylediği *Yasalar ve Politikalarını* yazarlarken “yaşamlarının en az filozof ve en az ciddi kısmı” tezi Pascal’i Stoacılarından farklı bir konuma yerleştirmektedir. Buna göre filozoflar ciddi işlerle uğraşırlar, hakikati ararlar oysa ciddiyetsiz işler yani politika üzerine yazmak, hakikati araştırmaya benzemez: “Eğer politika üzerine yazdılsa, bu deliler hastanesine kural yazmak gibiydi” (Br 331, Laf 532, Sel 457). Politikacıların deli olduğunu, bu yüzden ciddi göründüklerini düşünen Pascal için, politikacıların yaptığı işlerin “hikmetine” bir filozof inanmaz. Onların deliliklerini dizginlemeye çalışırlar. Pascal iktidarın zorunluluğunu kabul etmekle birlikte, onun pratik faydası dışında kendi meşruiyet araçlarına hiçbir şekilde inanç geliştirmez. Açıkça politikanın, insanın amaçlılığını kuramayacağı kanısındadır. Bunun için başka bir düzene, yüreğin düzenine geçmek gerekecek.

M. Pécharman, Pascal’ın ortaya koyduğu antropolojiyle buyruğun temelini açıklarken “politik olanın otonomisinin en radikal düşüncesine”¹⁷ başvurduğu savunur; aynı zamanda Pascal için “politik düzenin insanın dolaylımsız ikinci doğasının fenomenlerinden birisi olamayacağı” da vurgulamaktadır¹⁸. Pascal antropolojisi, insanın kendi beden düzeninde, kendi kötülüğünü aşamamasının bilgisini insanın büyüklüğü olarak kavrar. Politik düzen her zaman için insanın kusurlu dünyevi isteklerinin dünyasıdır. Bu dünyada bir “iyi”yi yaratamaz. Tanrı’nın kayrasından pay alan yasalar ise bu düzene kapalıdır. İyi, doğru, güzel ve adil olanın politik düzendeki karşılığı ile hakiki karşılığı arasındaki kopma, insanın politik düzeni tarafından aşılamaz. Bunu aşma iddiasındaki her politik anlayış etkin düzlemde başarısız olur, fikri düzlemde ise karşılığı olmayan bir yanılısıma üretir.

Pascal açısından doğal hukuk ve pozitif hukuk ayrımı da karşılıksız bir ayrımdır¹⁹. Adaletle ilişkilendirilen doğal yasa zaten insanın pozitif, yapay yasasının alanına kapalıdır. *Veri juris* tenin düzeninde yoktur (Br 297, Laf 86, Sel 79). Pozitif olsa da kendi adaletini tanımlar. Bunu yine etkilerin sebebiyle kavramak gerekir. Yasa ile hakiki adalet ya da bir tümel olarak adalet arasında zaten aşılamaz bir ayrım vardır. Bu yüzden hiçbir yasa bu tümelle ilişkilenebileceği için yasanın kendi tanımı, yasanın buyruğuyla yani otoritesiyle adalet olarak tanımlanır. Politik düzenin “adaleti” aklımızı ikna etmeye çalışmaz aksine kendi varlığını dayatır. Pascal’de politik düzenin kararı toplumun kurucu politik imgelemine ya da kralın keyfiyetine değil kurumların normatif rasyonalitesine dayandırılmaktadır.

Br 325’te Montaigne’i eleştiren Pascal, örf, adetlere ve temayüllere [coutumes] uyulmasının sebebinin adil olmaları değil adil olduğuna inanılması olduğunu savunur. Buna göre örf ve adetlere – ki doğal denilen ilkelerin kaynağıdır – inanılmasının kaynağı ise akıl ve adalet değil akla uygun ve adil olduğunun sanılmasıdır. Bu sanı meşruiyetin kaynağını da oluşturur. Bu sanılar olmaksızın, güç tiranik olurdu. Pascal açısından temelde yasalara uyulması önemlidir. Yasalara uyulması için de herkesi rasyonel yöntemlerle ikna edemezsiniz. Kimisi güçten, kimisi akıl yürütmeden anlar ancak büyük çoğunluk – halk – yasaların değerli olduğuna ikna olur ve onlara uyar. Herkesin kendi aklını, kamusal sahneye dayatmasındansa kralın buyruğunun hâkim olması daha iyidir. İç savaş yerine olabilecek kötülüklerin karşısındadır.

Pascal’ın toplumu üç kesimli olarak düşünmesi hep karşımıza çıkmaktadır: Halk (cahil), yarı-okumuş yarı-cahil kesim ve âlimler. Halk ona göre çoğunlukla haklıdır ama haklılığının akli sebeplerini bilmez. Yarı-okumuş yarı-cahil kesim çoğunlukla haksızdır zira her şeyi bildiklerini düşünürler hem de sebeplerin bilgisinden yoksundurlar. Âlimler ise bu dünyada “iyinin” olmadığını göreceli iyiler arasında kötünden uzak durulması gerektiğini bilirler. İkinci kesimin rasyonalist okumalarının sınırlılığını göstermek Pascal’ın temel amacı olarak anlaşılabilir. Politikada aklın kullanımı ile politik eyleme akli temel bulma arasında sınırı ihlal ederler. Akla duydukları inanç, aklın bulabileceği sebepler ile etkilerin sebepleri arasındaki ayrımı görmezden gelmelerine yol açar. Halk ise aklın sebepleriyle düşünmez, etkilerin sebeplerini ise “bilmeden”, ona uygun bir sezgiyle, kavrayışla, inançla, zorla yol alır. Âlimin kaygısı ise daha büyüktür: Zaten bütün politik düzenler bozulmuştur ya da kötüdür, mesele en az kötü olana yaklaşmaktır. Pascal’ın kral figürüne otorite tesisi için işaret etmesi, krala üstün bir özellik atfetmesinden kaynaklanmaz, o da aslında en az diğerleri kadar insanın sefaletinden pay alır. Yeter ki iç savaşa ve kargaşaya karşı bir düzen oluşsun. Pascal’ın kurtuluş fikrine politik düzende yer açmadığı açıkça görülmektedir.

Pascal’ın bu dünya görüşü “Écrits sur la Grâce” metninde Kalvinizm, Molinacılık ve Aziz Augustincilik arasında yaptığı ayrımla açıklık kazanır²⁰. İlk ikisinin eleştirisi, Augustinus doktrininin benimsenmesiyle son bulur. Buna göre insanın dünyası, isteklerinden bütünüyle arındırılmaz ve insan kusurlu, günahlı bir varlıktır. Âdem’in günahından önce ve sonra olmak üzere iki zamansallık söz konusudur. Günahattan sonraki zaman içerisinde günah olmamış gibi yaşanacak bir uğrak yoktur.

¹⁷ Martine Pécharman, “Pascal et le Politique”, in *L’État Classique, 1652-1715, textes réunis par H. Méchoulan, J. Cornette*, Paris: Vrin, 1996, 132.

¹⁸ M. Pécharman, *a. g. e.*, 118.

¹⁹ Bkz. M. Pécharman, *a. g. e.*, 125.

²⁰ Blaise Pascal, “Écrits sur la Grâce”, in *De l’Esprit géométrique, écrits sur la Grâce et autres textes*, Paris: Flammarion, 1985, 120-121.

Bu yüzden Br 931’de ve *Taşra Mektupları*’ndaki kazuistik eleştirileri önemlidir. Cizvitlerin “kendi kafalarına göre” adaleti yorumlamaları ve kendi yorumlarını adaletin kendisi saymaları Pascal açısından hem gülünçtür hem de kibirlidir. Birincisi Tanrı’nın yerine kendi sözlerini referans merkezi haline getirerek inanç alanında aşkınlığı olmayan bir yapı kurdukları için, ikincisi ise adaletin ve hakikatin ne olduğuna dair tartışmayı “düzenleri” karıştırmak suretiyle dışarıda bıraktıkları için. Cizvitlerin bütünüyle Augustinusçu çerçeveye aykırı Kilise yorumları, Pascal Jansenciliği açısından insanın serbest seçim ilkesiyle Tanrı’nın etkin Lûtfu arasındaki bağı koparmaktadır. *Taşra Mektupları* 13 ve 14’te ortaya koyduğu gibi, Cizvitler, bir yandan yorumu yasanın yerine koyan bir yaklaşımı belirginleştirirler diğer yandan da üçüncü düzenin kendi otonom gerçekliğini hakikate ikame etmeye çalışmaktadırlar²¹.

Pascal’in gözünde “*Tanrı’yı sadece İsa-Mesih aracılığıyla bilebiliriz. Bu Aracı olmaksızın Tanrı’yla bütün iletişimimiz kesilir; biz Tanrı’yı İsa-Mesih’le biliriz*” (Br 547, Laf 189, Sel 221). Bu Aracı olmaksızın, Tanrı’nın dolaylımsızca insanlara öğretebileceği bir yaşam öğretisi ya da ahlak yoktur. Eğer Tanrı’dan gelen bir insan ahlakı yoksa, hiçbir ahlaki öğreti kendisini Tanrısal olarak sunamaz. Aksine insan bu temel dolayım nezdinde kendi sefaletini keşfeder, Tanrı ise bu dolayımın insanın sefaletini “düzeltir”. Pascal’in Kartezyen çıkış ilkesiyle başlayıp, Kartezyen aklın eleştirisiyle bitirdiği yer de burasıdır: Modern insanın bildiği dışında herhangi bir akıl-bilgi kurgulamamasına karşın, insani bilginin temelde hiçliği üzerinde durur. Yüreğin düzeni, aklın düzeniyle karışmadan ama onu aşarak Laporte’un deyişiyle “bir sonsuzluk yetisi”²² olarak işler.

Laporte, yüreğin hem irade hem bilgi yetisi olmasının altını çizerek, kör imanı bilgeliğe çekenin özgür irade olduğunu ortaya koyar²³. Ancak Pascal, yüreğin bilgisinin tekil, bir kişilik olduğunu düşünür; başka bir deyişle bu bilgi akıl düzleminde tümelleştirilemez²⁴. Akli kanıtlama işleyişiyle, sezgisel düzlemden edinilen doğruluklar örtüşmez. Yüreğin psikolojik, itkisel, duygusal yönelimleri de hakikati bulmanın yolunu taşır: “*Hakikati, sadece akılla değil yürekle de biliriz; öyle ki bu sonuncusuyla [yürek] ilk ilkeleri biliriz ve bunda payı olmayan akıl yürütme boşuna bunlarla [ilk ilkelerle] mücadele etmeyi dener.[...] İlkeler hissedilir, önermeler [akıl yürütmeyle] sonuçlandırılır*” (Br 282, Laf 110, Sel 142). Böylelikle yüreğin işleyişi de bir kesinlik yakalar ancak bu kesinlik aklın düzleminin üzerindedir. Günahkar insan, akla başvurduğu kadar sonsuzluğu duyumsayacağı yüreğin itkilerine de başvurmalıdır. Pascal açısından Tanrı’nın lütfu ve selâmeti, dünyevi doğruluk bilgisinin ötesinde başlar. Auerbach’ın vurguladığı gibi iktidar yaşantısının bu selâmete yönelik bir pratiği olamaz, “hepsi fenadır”²⁵.

Bu noktada Auerbach’ın tezini bütünüyle dışarıda bırakmayan ancak Pascal’de politik olanın izinin süren araştırmacıların örneğin Gérard Ferreyrolles’in, işaret ettiği bir perspektife yönelmek, Pascal’in iktidar alanını kendi otonomisi içerisinde kavrayan ve onun mantığını ifşa eden okumalarına odaklanmak yöntemi tercih edilmiştir. Auerbach’ın okuması kaynakları açığa çıkartma konusunda ne kadar yetkin olursa olsun, iktidarın sadece “kötü” olarak ele alınması, iktidarın yeniden üretimini gösteren bir filozofun kavramsal açılımlarına dair bir sınırlama sunmaktadır. Gérard Ferreyrolles’in eleştirdiği nokta Pascal’i Port-Royal ile özdeşleştirip, bütün Port-Royal’i de politik eleştiriyi dışarıda bırakan bir konuma yerleştirilmesidir²⁶. Ferreyrolles, Pascal’in politik alanda yutturmacaya ve yutturmacanın yutturmacasına karşın perspektifini belirgin hale getirir: Buna göre halkın yanıltılması, aldatılması ya da yanılsamanın içine sokulması ne kötülüktür Pascal’e göre ne de yalan; bir iktidar ancak bu şekilde var olabilir. Halkın kandırılması kamusal bir kandırma, yanılsama rejiminin yaratılmasından pay alır. Pécharman ve Comte-Sponville gibi araştırmacıların farklı terimlerle ortaya koyduğu üzere Pascal’in iktidar alanına ilişkin bir otonom düşünüm serimlememize olanak tanımaktadır. Bu hususta “politikanın” ya da “politik olanın” otonomisi fikrine yapılan itirazlardan biri olan Kołakowski’nin müdahalesi Pascal’de Machiavelli ve Hobbes tarzı politik içeriklerin olmadığı ya da Grotius’taki gibi bir doğal yasa ve pozitif yasama ayrımı olmadığını hatırlatır²⁷. Bu eleştirinin haklı tarafları olduğu kabul edildiğinde “politika” ve “politik olanın” otonomisi tezinden, Bourdieu “alan” [champ] teorisi izlenerek, iktidarın otonomisi tezine yaklaşılabileceği daha kabul edilebilir görünmektedir: İktidarı insanın dolaylımsız inanç beslediği durumları içerisinde çatışkılı ve çelişkili bir hal olarak kavramak.

²¹ Bkz. Blaise Pascal, *Les Provinciales*, édition critique par Louis Cognet et Gérard Ferreyrolles, Paris: Classiques Garnier, 2023. Bkz. Blaise Pascal, *Provinciales*, (Extraits) ed. Pierre Clarac, Paris: Larousse, 1934. Bkz. Blaise Pascal, *Taşra Mektupları*, çev. Mehmet Alkan, Ankara : Fol, 2021

²² Jean Laporte, *Le cœur et la raison selon Pascal*, Paris: Elzévir, 1950, 85.

²³ Jean Laporte, *a. g. e.*, 93.

²⁴ Jean Laporte, *a. g. e.*, 101.

²⁵ Erich Auerbach’ın *Felsefe Arkivi*’nin 1946 tarihli ilk sayısında da bir versiyonunu yayımlamış olduğu “Kötünün Zaferi, Pascal’in Siyasi Nazariyesi Üzerine Bir Deneme” başlıklı makalesi literatürde önemli bir etkiye sahiptir. Bkz. Auerbach, Erich. “Kötünün Zaferi. Pascal’in Siyasi Nazariyesi Üzerine Bir Deneme”, çev. Fikret Elpe, *Felsefe Arkivi*, 1, no. 2, 1946, 98. Bkz. Auerbach, Erich. “Der Triumph des Bösen. Versuch über Pascals politische Theorie”, *Felsefe Arkivi*, 1, no. 2, 1946, 75.

²⁶ Gérard Ferreyrolles, *Pascal et la raison du politique*. Paris : PUF, 1984, 148-201.

²⁷ Kołakowski, Leszek. “Note sur la politique de Pascal”, *Commentaire*, 1997/1, Sayı 77, 106, 107.

Sonuç

Şüphesiz bu makalede amaç ne Jansencilik'in politik fikirlerini anlamaktı ne de Pascal'ın Augustinusçu ve Jansenci fikirlerinin kaynaklarını ortaya koymaktı: Onun bir iktidar düşünürü olarak politik felsefeye sunduğu düşünce zeminleri analitik olarak gösterilmeye çalışıldı. Bir iktidar düşünürü olarak Pascal'ın en büyük katkısı iktidar alanını maddileğiyle paradoksal yapısı içerisinde kavramasıdır. Paradokslar, antinomik bakış açıları, kökensel çelişkiler alana ilişkin düşüncelerin üretildiği perspektifi taşırlar. İmgelemin temel taşıyıcı olduğu bir fiili gerçeklik, aklın gücü kadar sınırlarına vurgu yapar. Aynı zamanda insanın adalet ve hakikatle olan kökensel mesafesinin çizilmesi bu alana içkin olan etkilerin kendi oluşturduğu aklın sezilmesine yönelik bir hamle olarak anlaşılabilir. Aklın sebeplerinin kavrayamayacağı adalet düzlemi olduğu kadar insanın tensel dünyasının yarattığı başka bir rasyonalite de vardır.

Bu rasyonalite güçle kurulan ama imgelemlerle işletilen ve dünyevi isteklerin yönetilmesine ilişkin içsel bir mantıktır. Pascal'e çağdaş politik felsefe tartışmalarından birkaç soru sormak yerinde olur: Kralın bütünüyle kontrol edemediği bir kanılar dünyasının varlığı mümkün müdür? Kamuoyu ve kanıların çokluğunu otonomlaşması parçalı bir iktidar tanımına doğru götürür mü? Özgürleşme de beyhude bir çaba mıdır? Eşitlik ve meşru direniş hak olarak tesis edilebilir mi? Aslında bu sorular Pascal'ın politik felsefe açısından yerini de saptamaya yardımcı olmaktadır. Politik felsefe tarihinde bir kısım filozof özgürlüğü gerçekleştirmek ister ve yabancılaşmanın aşılmasının mümkün olduğu fikrinden hareketle felsefe yapar. Jean-Jacques Rousseau çizgisi bu eğilime dahildir. İkinci eğilim, yönetim ve idare biçimleri üzerine daha fazla eğilir. Montesquieu, Tocqueville tarzı düşünürleri buraya katmak mümkündür. Üçüncü bir eğilim ise iktidar ve tahakküm ilişkilerini gücün kendi otonom alanı içerisinde ele alır. Pascal bu üçüncü eğilime dâhildir. Kurulmuş iktidarın, politik hukuk ve iktidarın kurulmuş hallerinin işleyişi kendi içsel mantığı içerisinde düşünen anlayışlar arasındaki farklılık açısından Pascal bize ne normatif işleyişe ilişkin öneriler sunar ne de özgürlükçü bir politik imgelemi yürürlüğe sokmayı teklif eder. Pascal'ın iktidar kavrayışına eşitlik, genel irade gibi unsurları eklediğimizde onun iktidar kavrayışı değer kazanabilir.

Ancak burada Pascal'ın iktidar kavrayışının imgelem ve isteklerin yönetimi olarak düşünüldüğünde etkisi unutulmamalıdır: Çoğu kez kolektif kurtuluş ve özgürleşme fikirleri iktidarın güç alanının uzağında başka bir konfor alanı sunar. Dolayısıyla Pascal'ın anlayışı 17. yüzyıl *libertin*lerinin içe kapanarak politikadan ümidi kestiği bir uğrakla buluşabildiği gibi iktidarın uzağında "politikacılık" ("çocukluk") hastalığına karşı da deva niteliği taşır. Pascal kimsenin iktidar sahnesinde kurtarılmayı beklemediğini, kurtuluş imgesinin bile ancak kazanılmış güçten hareketle üretilmiş giderek güçlenen bir imgelem ya da güçsüzlükten zayıflamış bir imgelem olduğunu çoktan duyurmuştur. Pascal'ın sinizme düşmekten kendisini uhrevi bir duyguyla alıkoyduğu gösterildi, ancak onun bu politik sinizme meyleden iktidar kavrayışının da içinde iktidarın kendi yutturmacasına karşı koyan güçlü bir eğilim söz konusudur. Pascal iktidarın kendi inanç yaratma düzenine inanmayan ancak bu inancın üretilme süreçlerini ve mantığını ifşa eden, dolayısıyla kavramsal eklemelerle güç, imgelem ve istek arasındaki gerilime bakma imkânını geliştirmek açısından iktidarın maddi üretim yerinin ortasından konuşan bir filozoftur. Yaptığımız Pascal, Rousseau, Tocqueville üçlemesine geri dönülecek olunursa, Pascal diğer iki filozoftan ayrılan ya da onlarla zıtlaşan bir iktidar anlayışı üretmemektedir; sadece iktidara ilişkin üretim odağını farklılaştırmaktadır. Eğer Pascal'ın "trajik" dünya görüşünden bahsedilecekse, bu trajiklik yüce ve aşağı insanın sonsuzluk içerisinde neredeyse hiçliğini kavrayıp yine de buna karşın ve kendi hiçliğini azaltmadan kolektif alanda varoluşu oyalanmalarla sürdürebilme kapasitesinde bulunur: Tarihsel sahne kendi bulduğumuz anlamların anlamsızlığını ortaya koyarken, bu anlamsızlığımızın ötesinde bir kolektif anlamın varlığına işaret etmektedir. Bu trajik üstlenme bile özgürleşme fikrini en az başka sonsuzluk fikirleri kadar üzerine düşünülür kılmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Yazarın ORCID ID'si / ORCID ID of the author

M. Ertan Kardeş 0000-0003-3938-5780

KAYNAKLAR / REFERENCES

Birincil Kaynaklar

- Pascal, Blaise. *Œuvres Complètes*, texte établi et annoté par Jacques Chevalier, Paris : Gallimard, 1954.
- Pensées*, pré. Par G. Ferreyrolles, texte établi par Philippe Sellier d'après la copie de référence de Gilberte Pascal, Paris : Le Livre de Poche, 2003.
- Pensées*, texte établi par Louis Lafuma, Paris: Éditions Points, 2018
- Pensées*, Préface et introduction de Léon Brunschvicg, Paris: Librairie Générale Française, 1972
- De l'esprit géométrique, écrits sur la Grâce et autres textes*, ed. André Clair, Paris : GF Flammarion, 1985.
- Pensées sur la politique*, suivies de *Trois discours sur la condition des Grands*, textes choisis et présentés par André Comte-Sponville, Paris: Rivages, 2015.
- Les Provinciales*, édition critique par Louis Cognet et Gérard Ferreyrolles, Paris : Classiques Garnier, 2023.
- Provinciales*, (Extraits) ed. Pierre Clarac, Paris : Larousse, 1934.
- Düşünceler*, çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul : İş Bankası, 2017
- Düşünceler*, çev. Fethi Yücel, Ankara : Fol, 2023.
- Taşra Mektupları*, çev. Mehmet Alkan, Ankara : Fol, 2021.
- Risaleler*, çev. Murat Erşen, İstanbul : Pinhan, 2017.

İkincil Kaynaklar

- Attali, Jacques. *Blaise Pascal ou le génie français*, Paris : Fayard, 2002.
- Auerbach, Erich. "Kötünün Zaferi. Pascal'ın Siyasi Nazariyesi Üzerine Bir Deneme", çev. Fikret Elpe, *Felsefe Arkivi*, 1, no. 2, 1946, 76-98.
- Auerbach, Erich. "Der Triumph des Bösen. Versuch über Pascals politische Theorie", *Felsefe Arkivi*, 1, no. 2, 1946, 51-75.
- Bourdieu, Pierre. *Méditations pascaliennes*, Paris: Seuil, 2003.
- Boutroux, Émile. *Pascal*, Paris: Hachette, 1907.
- Brunschvicg, Léon. "Chapitre X. Pascal", *Spinoza et ses contemporains*. Paris: PUF, 1971, 194-211.
- Dariosecq, Luc. "La Pensée Politique de Pascal", *PMLA* 76, no. 1, 1961, 54-62.
- Droulers, Charles. *La Cité de Pascal*, Paris : Librairie des Sciences Politiques & Sociales Marcel Rivière, 1928.
- Escola, Marc. "Penser contre « Pascal ». Jansénisme ou révolution", Sophie Rabau éd., *Lire contre l'auteur*, Paris : Presses universitaires de Vincennes, 2012, 19-50.
- Ferreyrolles, Gérard. *Pascal et la raison du politique*. Paris : PUF, 1984
- Ferreyrolles, Gérard. "Pascal Blaise, 1623-1662. Pensées, posthume", in *Dictionnaire des Œuvres Politiques*, sous la direction de François Châtelet, O. Duhamel, E. Pisier, Paris : Presses Universitaires de France, 1989, 811-814.
- Ginzburg, Carlo. *Néanmoins. Machiavel, Pascal*, Lagrasse : Verdier, 2022.
- Goldmann, Lucien. *Le Dieu Caché, Étude sur la vision tragique dans les Pensées de Pascal et dans le théâtre de Racine*, Paris : Gallimard, 1959.
- Grasset, Bernard M.-J. "Le sens pascalien du mot esprit et les trois ordres", *Revue philosophique de la France et de l'étranger*, vol. 133, no. 1, 2008, 4-29.
- Kořakowski, Leszek. "Note sur la politique de Pascal", *Commentaire*, 1997/1, Sayı 77, 105-109.
- Laporte, Jean. *Le cœur et la raison selon Pascal*, Paris : Elzévir, 1950
- Lazzeri, Christian. *Force et justice dans la politique de Pascal*. Paris : PUF, 1993.
- Lefebvre, Henri. *Pascal*, Tome II, Paris : Nagel, 1954.
- Lefebvre, Henri. "Divertissement pascalien et aliénation humaine", in *Blaise Pascal, L'homme et l'œuvre*, Paris : Les Éditions de Minuit, 1956, 196-224.
- Louis, Adrien, *Les meilleurs n'auront pas le pouvoir. Une enquête à partir d'Aristote, Pascal et Tocqueville*, Paris : PUF, 2021.
- Lafuma, Louis. *Trois Pensées Inédites de Pascal, Extraites du Manuscrits de l'Abbé Perrier son neveu*, Paris : Éditions Littéraires de France, 1945.
- Lafuma, Louis. *Histoire des Pensées de Pascal (1656-1952)*, Paris : Éditions du Luxembourg, 1954.
- Laporte, Jean. *Le Cœur et la raison selon Pascal*, Paris : Éditions Elzévir, 1950.
- Mortier, Roland. "Les Idées Politiques de Pascal ", in *Revue d'Histoire Littéraire de La France* 58, no. 3, 1958, 289-96.
- Pécharman, Martine. "Pascal et le Politique", in *L'État Classique, 1652-1715*, textes réunis par H. Méchoulan, J. Cornette, Paris : Vrin, 1996, 113-132.

Dijital kaynaklar

<http://www.penseesdepascal.fr/>

Atf Biçimi / How cite this article

Kardeş, M. Ertan. "Blaise Pascal as Thinker of Power: Force, Imagination and Concupiscence" *Felsefe Arkivi-Archives of Philosophy*, 60 (2024): 58-71. <https://doi.org/10.26650/arcp.270624>